

JÓZEF WYBICKI

Pieśń Legionów Polskich we Włoszech

JÓZEF WYBICKI

*Pieśń Legionów Polskich we Włoszech*¹

Jeszcze Polska nie umarła,
Kiedy my żyjemy²,
Co nam obca moc wydarła,
Szablą odbijemy.

Marsz, marsz, Dąbrowski³
Do Polski z ziemi włoski⁴
Za Twoim przewodem
Złączem⁵ się z narodem.

Polska, Polak, Ojczyzna,
Naród

Walka, Broń

Przywódca, Naród

¹*Pieśń Legionów Polskich we Włoszech* — pierwotny tekst autorstwa Józefa Wybickiego powstał w Reggio nell'Emilia jako żołnierska piosenka śpiewana do popularnej melodii mazurka i po raz pierwszy został wykonany publicznie 20 lipca 1797 r. podczas uroczystości na cześć twórcy Legionów Polskich, gen. Jana Henryka Dąbrowskiego. Ogłoszony drukiem w Warszawie w 1806 r. uległ modyfikacji: zmieniono kolejność strof (trzecia znalazła się w miejscu drugiej) oraz usunięto strofę czwartą i szóstą. Szczególnie wymowa strofy czwartej, zaczynającej się od słów: „Niemiec, Moskal nie osiedzie (...)” byłaby nietaktem wobec przyszłego władcy tworzącego się właśnie Księstwa Warszawskiego, króla saskiego Fryderyka Augusta oraz posunięciem niedyplomatycznym w obliczu pertraktacji prowadzonych przez Napoleona z Aleksandrem I, uwieńczonych pokojem w Tylży w 1807 r. (Wybicki doskonale znał kulisy ówczesnych działań politycznych, będąc w nie zaangażowany osobiście). Zmieniony tekst, po dalszych poprawkach (m.in. w zakresie uwspółcześnienia form gramatycznych i pewnych zmianach leksykalnych) stał się podstawą dzisiejszej wersji hymnu narodowego; oficjalnie *Pieśń Legionów Polskich we Włoszech* stała się hymnem państwowym decyzją Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w 1927 roku.

²*Jeszcze Polska nie umarła, kiedy my żyjemy* — wprowadzona tu została idea (rewolucyjna na przełomie XVIII i XIX w.) utożsamiająca ojczyznę z narodem, nie zaś z zajmowanym terytorium czy instytucjami państwowymi. Zwrócił na to uwagę Adam Mickiewicz w swoich wykładach w Collège de France (26 kwietnia i 6 maja), wyrażając się z aprobatą o nowoczesnej, romantycznej koncepcji ojczyzny jako sumy wyobrażeń, stylu myślenia i sposobu odczuwania podzielanych przez pewną społeczność (naród).

³*Dąbrowski, Jan Henryk* (1755–1818) — generał, uczestnik insurekcji kościuszkowskiej, twórca Legionów Polskich we Włoszech, dowódca naczelny wojsk polskich w 1813 r., generał jazdy armii Królestwa Polskiego w latach 1815–1816. Początkowo służył w wojsku saskim i gwardii elektorskiej, dopiero w 1792 r., na prośbę Stanisława Augusta zwolniony z powinności wobec Fryderyka II, przeszedł do wojska polskiego; nie będąc zorientowany w sytuacji polit. Polski, zanim przyłączył się do powstańców kościuszkowskich, złożył przysięgę na wierność konfederacji targowickiej, czego o mało nie przypłacił życiem: posądzony o zdradę, stanął przed sądem wojskowym i tylko zręczności Józefa Wybickiego jako prawnika i mówcy zawdzięczał ocalenie; zapoczątkowało to przyjaźń na całe życie. Przywołanie postaci Dąbrowskiego, obok Bonaparte'go, Czarnieckiego i Kościuszki, służy wpisaniu w tekst pieśni idei wodzowskiej.

⁴*włoski* — dziś popr. forma: włoskiej; jest to fonetyczny zapis daw. formy D. z tzw. e pochylonym: włoskiej.

⁵*złączem* — dziś popr. forma fleksyjna: złączymy; niekiedy używa się również daw. formy skróconej: złączym. Zwyczajowo przy publikacji oryginalnej wersji tekstu Wybickiego pozostawia się tę formę jako przykład daw. polszczyzny, uwspółcześniając wiele innych archaizmów znajdujących się w autografie, np. nieumarła : nie umarła (pisownia łączna i rozdzielna); iak : jak, iąwszy : jąwszy (pisownia joty); moskal : Moskal (pisownia małą i wielką literą).

Jak Czarniecki⁶ do Poznania
Wracał się przez morze⁷
Dla ojczyzny ratowania
Po szwedzkim rozbiorze.
Marsz, marsz... itd.

Ojczyzna, Przywódca,
Naród, Polak, Polska,
Walka, Zwycięstwo

Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę⁸
Będziem Polakamy⁹,
Dał nam przykład Bonaparte¹⁰,
Jak zwyciężać mamy.
Marsz, marsz... itd.

Niemiec, Moskal nie osiędzie,¹¹
Gdy jąwszy pałasza,
Hasłem wszystkich zgoda będzie¹²

Polska, Wróg, Niemiec,
Rosjanin

⁶Czarniecki — właśc. Czarniecki, Stefan (ok. 1599–1665), żołnierz (karierę wojskową zaczynał w oddziałach lisowczyków), doświadczony dowódca, słynący z brawury, niestandardowych posunięć i osobistej odwagi, wielokrotnie ranny w walce; w 1652 r. został oboźnym wielkim koronnym i kasztelanem kijowskim, w 1655 r. starostą kowelskim, w 1656 r. regimentarzem, następnie w 1657 r. wojewodą ruskim, w 1659 r. starostą tykocińskim, a w 1664 r. wojewodą kijowskim; na łożu śmierci, w 1665 r., otrzymał buławę hetmana polnego koronnego. Stronnik króla Jana Kazimierza, uznanie i sławę zyskał w czasie potopu szwedzkiego, prowadząc wojnę partyzancką przeciw wojskom Karola Gustawa; aktywnie uczestniczył w pacyfikacji powstania Chmielnickiego i późniejszych buntów kozackich; zginął z powodu ran odniesionych podczas walk w wojnie polsko-rosyjskiej.

⁷do Poznania wracał się przez morze — nawiązanie do wydarzeń z czasów potopu szwedzkiego; w grudniu 1658 r. Stefan Czarniecki wyprawił się na czele wojsk polskich do Danii, by wesprzeć ją w walce z siłami Karola Gustawa; udało mu się m.in. odbić wyspę Als, ważny punkt strategiczny, dzięki brawurowej przeprawie przez cieśninę o tej samej nazwie, oddzielającą wyspę od lądu stałego. Dzięki przywołaniu tego epizodu postać Czarnieckiego zostaje tu ukształtowana jako wzorzec wodza niewahającego się podejmować odważne decyzje i realizować swoje posunięcia z powodzeniem.

⁸Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę (...) wrócim się przez morze — konkretny militarny plan wpisany w pieśń zakładał wkroczenie Legionów Polskich Dąbrowskiego na tereny Polski od południa, od Galicji, po wydostaniu się z Włoch przez Morze Adriatyckie i przemarszu przez Austrię.

⁹Polakamy — jest to być może regionalizm (autor pochodził z Pomorza, ur. w Będominie, wsi kaszubskiej); w tej formie wyraz tworzy rym dokładny z „mamy”.

¹⁰Bonaparte, Napoléon (1769–1821) — pierwszy konsul Republiki Francuskiej 1799–1804, następnie cesarz Francuzów (jako Napoleon I) w l. 1804–1814 i w 1815 r. (podczas tzw. Stu Dni Napoleona); wybitny dowódca wojskowy i strateg, reformator państwa i europejskiego systemu prawnego (Kodeks Napoleona); swoją pozycję w rewolucyjnej Francji zdobył dzięki pomyślnemu przeprowadzeniu akcji militarnych takich jak zdobycie Tulonu (1793), stłumienie rojalistycznej rewolty w Paryżu (1795), kampania włoska (1796–97) oraz kampania w Egipcie (1798); pod jego zwierzchnictwem zostały utworzone przez gen. Jana Henryka Dąbrowskiego Legiony Polskie we Włoszech. W okresie rozbiorów Polacy wiązali wielkie nadzieje z postacią Napoleona; stał się on uosobieniem silnego wodza, w sposób zdecydowany realizującego swoją wizję polit., kierującego się ideami demokratycznymi i sprzyjającemu narodom dążącym do niepodległości; był wcieleniem ideału jednostki zmieniającej bieg historii i porządek społ.-polit. świata (idea napoleońska); przeceniano często zaangażowanie fr. władcy w sprawy polskie (m.in. w związku z utworzeniem Księstwa Warszawskiego w 1807 r.); postawa wiążąca rachuby polityczne z przywódczą rolą Napoleona Bonaparte (a później członkami jego rodziny, księciem Reichstadt i Napoleonem III) zyskała miano *bonapartyzmu*.

¹¹Niemiec, Moskal nie osiędzie (...) — tekst Mazurka Dąbrowskiego, funkcjonując jako piosenka żołnierska, miał wiele odmian; jedna z nich, opublikowana w źródle, na którym oparta została niniejsza edycja (Franciszek Barański, *Jeszcze Polska nie zginęła* (...), Lwów [1912]) w początkowych strofach identyczna z pierwowzorem, w czwartej strofie wprowadza następujące zmiany: „Moskal Polski nie posiędzie,/ Dożywszy pałasza,/ Hasłem wszystkich wolność będzie/ I Ojczyzna nasza”; następnie po piątej, niezminionej w stosunku do pierwowzoru następują nieznanne w oryginale strofy oraz odmiany refrenu: „Już to ziomek pilnie słucha,/ Czy armata ryczy;/ Walecznego pełny ducha/ Każdy moment liczy./ Marsz, marsz Dąbrowski/ Z ziemi włoskiej do polskiej./ Przyłącz się rada,/ Jęcząca gromada./ Czy Polacy, czy Sarmaci/ Będziem imię nosić./ Byłe w gronie dawnych braci/ Miłą wolność głosić./ Marsz, marsz Dąbrowski/ Z ziemi włoskiej do polskiej./ Naród na cię czeka/ Przyjdź z prawem człowieka./ Choć sąsiedzi nas zniszczyli/ I broń nam zabrały./ Sparty murem piersi były/ I te nam zostały./ Marsz marsz Dąbrowski,/ Z ziemi włoskiej do polskiej,/ Każdy z nas chęć czuje,/ Wodza nie brakuje./ Dzielną wolność oręża / Starzec opowiada,/ Aby szukać tego męża,/ Młody na koń wsiada./ Marsz, marsz Dąbrowski,/ Z ziemi włoskiej do polskiej,/ Wolność, dawne hasło,/ Jeszcze nie zagasło”. W wersji tej podkreślone są szczególnie wyraźnie przyświecające powstaniu legionów demokratyczne idee: wolności i praw człowieka.

¹²gdym jąwszy pałasza, hasłem wszystkich zgoda będzie — dziś zdanie to jest niepoprawne gramatycznie, ponieważ imiesłów przysłówkowy („jąwszy”) powinien odnosić się do tego samego podmiotu („zgoda”), do którego odnosi się w najbliższym zdaniu czasownik („będzie”); w czasach, w których powstał tekst pieśni reguły te nie były ani tak rygorystycznie określone, ani przestrzegane.

I ojczyzna nasza.
Marsz, marsz... itd.

Już tam ociec¹³ do swej Basi
Mówi zapłakany:
«Słuchaj jeno¹⁴, pono¹⁵ nasi
Biją w tarabany¹⁶».
Marsz, marsz... itd.

Na to wszystkich jedne głosy:
«Dosyć tej niewoli
Mamy raclawickie kosy¹⁷,
Kościuszkę¹⁸ Bóg pozwoli.»
Marsz, marsz... itd.

Powstanie, Niewola,
Przywódca, Historia

¹³ociec — dziś popr.: ojciec.

¹⁴jeno (daw.) — tylko.

¹⁵pono (daw.) — ponoć, podobno.

¹⁶taraban — duży, podłużny bęben używany w kapelach janczarskich, a także w daw. wojsku polskim; w czasie bitwy bębny te służyły do wydawania komend.

¹⁷raclawickie kosy — jest to odwołanie do zwycięskiej bitwy insurekcji kościuszkowskiej stoczonej pod Raclawicami 4 kwietnia 1794, w której wzięły udział m.in. chłopskie oddziały kosynierów (uzbrojonych w kosy postawione na sztorc; stąd nazwa); jednym z kosynierów był Wojciech Bartosz (ok. 1756–1794), który wykazał się wielką odwagą w walce i zdobył działo rosyjskie gasząc lont czapką, za co otrzymał rangę chorążego oraz nazwisko Głowacki; wzmianka ta przypomina jednocześnie o demokratycznych ideałach przyświecających zarówno insurekcji, jak legionom polskim.

¹⁸Kościuszkę, Tadeusz (1746–1817) — generał wojsk pol. i amer.; absolwent Korpusu Kadetów Szkoły Rycerskiej (1766; uzyskał stopień kapitana i kwalifikacje inżyniera fortyfikatora), uczestnik wojny o niepodległość USA (od 1776 r.; zaprojektował m.in. fort West Point), Najwyższy Naczelnik Siły Zbrojnej Narodowej podczas antyrosyjskiej insurekcji 1794 r., zw. kościuszkowską; ranny w bitwie pod Maciejowicami dostał się do niewoli; w 1796 r. opuściwszy więzienie w twierdzy piotropawłowskiej w Petersburgu, na krótko udał się do Ameryki. Kiedy tworzono Legiony Polskie we Włoszech, Kościuszkę był z powrotem w Europie; Wybicki korespondował z nim i mógł liczyć na wsparcie dla legionów ze strony owianego legendą wodza.

Ten utwór nie jest objęty majątkowym prawem autorskim i znajduje się w domenie publicznej, co oznacza że możesz go swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać. Jeśli utwór opatrzony jest dodatkowymi materiałami (przypisy, motywy literackie etc.), które podlegają prawu autorskiemu, to te dodatkowe materiały udostępnione są na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach 3.0 PL.

Źródło: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/piesn-legionow-polskich-we-wloszech>

Tekst opracowany na podstawie: F. Barański, Jeszcze Polska nie zginęła: pieśni patriotyczne i narodowe, Część I, Muzyka, Lwów ok. 1912

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Śląską z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BŚ.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Marta Niedziałkowska.

Okładka na podstawie: Nature Pictures by ForestWander@Flickr, CC BY-SA 2.0

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Pomóż uwolnić konkretną książkę, wspierając zbiórkę na [stronie wolnelektury.pl](http://stronie.wolnelektury.pl).

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).